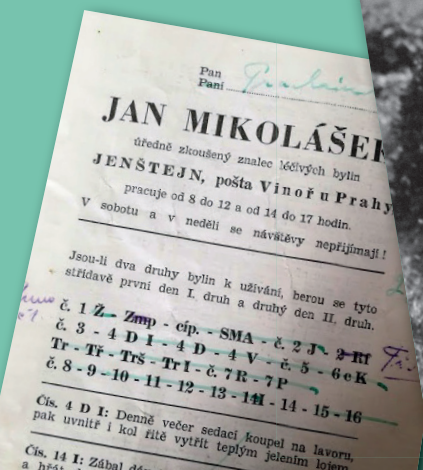

Jan Mikolášek

PAMĚTI PŘÍRODNÍHO LÉCITELE

Doslov
Martin Šulc

Mladá fronta

Paměti přírodního léčitele

Vyšlo také v tištěné verzi

Vyrobeno pro společnost Palmknihy - eReading

MLADÁ FRONTA

Jan Mikolášek

Paměti přírodního léčitele – e-kniha

Copyright © Mladá fronta, a. s., 2019

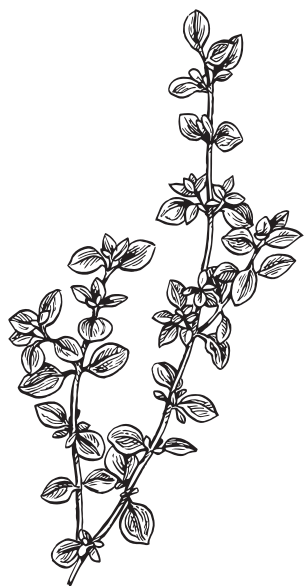
Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

MLADÁ FRONTA

**PAMĚTI
PŘÍRODNÍHO
LÉČITELE**

JAN MIKOLÁŠEK

**PAMĚTI
PŘÍRODNÍHO
LÉČITELE**

DOSLOV MARTIN ŠULC

MLADÁ FRONTA

Text © Jan Mikolášek, 2019
Doslov © Martin Šulc, 2019
Photo © archiv Martin Šulc, Eva Došelová 2019
ISBN 978-80-204-5503-1 tištěná kniha
ISBN 978-80-204-5679-3 ePub
ISBN 978-80-204-5680-9 PDF
ISBN 978-80-204-5681-6 Mobi

V Jenštejně L. P. 1954

ŽIVOT BYLINÁŘŮV

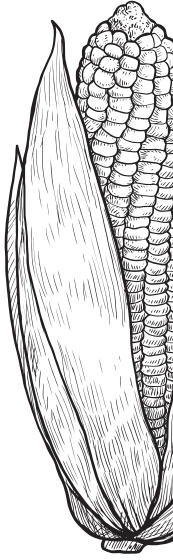
Jednou - a snad to bude brzo - umřu, budu zakopán nebo dán do urny a rychle zapomenut jako všichni zemřelí s výjimkou několika slavných lidí. Nejsem ani slavný umělec, ani vědec, ani proslulý vojevůdce nebo hrdlořez - jsem jenom bylinář. A přece když se tak někdy zamyslím, nebo procházím ve své zahradě a skloním nad květinou, nebo když se zastavím před svou kapličkou, uvědomuji si, že vánek, vzduch, který mě ovívá, je věčný, že věčné jsou i hvězdy nad mou hlavou - a tu se mně zdá zcela nepředstavitelné, nepochopitelné a nespravedlivé, že mně, jako každému člověku, je věčnost odepřena a že bych měl být zapomenut tak naprosto a dokonale. Tento pud je uložen hluboko a pevně do každého lidského srdce. Nikdo nechce být zapomenut. A tu se vracím ke dnům svého dětství, kráčím znovu zamýšlen ve stopách svého života a říkám si, že přece jenom byl můj život tak nezvyklý a tak odlišný od života všech lidí, které jsem znal, že by snad nebylo přílišným projevem neskromnosti, kdybych o tomto životě vypravoval.

Vyučil jsem se jen zahradníkem a zájem o přírodu mě přivedl k přírodnímu lékařství. Ale jinak jsem nikdy nikoho nepřemohl, nikoho neporazil, nepobil miliony nepřátel jako mnozí z těch, kdož si vydobyli nesmrtelnost, a o nichž proto čteme v knihách; naopak jsem se snažil lidi poražené nemocí postavit znovu na nohy a bojoval jsem

jenom proti nemocem více než pěti milionů lidí, kteří přišli za mnou se svou touhou žít líp a déle. Pět a půl milionu! Myslím, že je na světě málo lidí, kteří mluvili za celý svůj život s více než se čtyřmi tisíci lidmi, tedy se zástupem tisíckrát menším. A to jsou ještě k tomu hlavně lidé zaměstnaní tam, kde se kmitají davy lidstva, jako prodavači, průvodčí, šoféři, strážníci – tedy lidé, kteří se dovědí od člověka, s nímž mluví, jenom to, jakou kdo má cestu, jakou jízdenku potřebuje, co by chtěl koupit. Ale ke mně přišlo těch pět a půl milionu lidí jako ke zpovědníkovi, takže jsem mohl nahlížet přímo do jejich hoře, do jejich srdce, do jejich duše. Můj Bože! Kolikrát v životě se mně stalo, že prohlédnuv lahvičku mladé matky a zjistiv nemilosrdné odsouzení k smrti, začal jsem horečně přemýšlet, co mám říct, abych nezlomil její naději a víru v uzdravení, která jí v každém případě prodlouží život poznamenaný úmrtním křížkem. I když se sebeopatrněji vyjádřím o jejím osudu, i když se snažím nevidět napětí, s jakým očekává můj úsudek, ani proud slz, který se jí hrne do očí, jako bych cítil v srdci všechnu její bolest i strach. Kolik bídy lidské jsem viděl, kolik utrpení, ale také kolik statečnosti a dobroty! A proto denně před svou prací stojím před sochou Kristovou ve své skalní kapliče a prosím, aby mi zůstala zachována síla sloužit nemocným. A večer tam opět děkuji za ten boží dar. Tak totiž se dívám na to, co u mě jiní lidé nazývají jinými, nejrozmanitějšími výrazy.

Často jsem se zamyslel nad tím, že boj každého lékaře je vlastně bojem marným, neboť konečným výsledkem každého léčení je přece jenom smrt nemocného. Vlastním úkolem lékařů tedy zůstává zmírnit utrpení a prodloužit život. Vracím-li se v mysli k tomu obrovskému zástupu nemocných, kteří za mnou přišli ve své důvěře, uvědomuji si s hořkostí, že mnoha lidem jsem pomoci nemohl, tisíce

a tisíce z nich že jsem poslal k lékaři nebo přímo do nemocnice pod nůž, u leckterých že jsem se zmýlil, jako se mýlí každý člověk. Ale i když velmi skromně odhaduji, že jsem aspoň jednomu člověku ze sta prodloužil život o jeden jediný rok, pak mně vychází, že jsem zachránil pro tuto krásnou zemi čtyřicet tisíc let života; a v té chvíli jsem šťastný, protože teprve tehdy vidím, jak nezvyklý a odlišný život jsem žil. Kromě toho mě mnozí pacienti, hlavně lékaři – a léčil jsem i profesory medicíny –, upozornili na to, že v mém rozpoznávání chorob je mnoho záhadného, nevyzpytatelného; že je prostě mou povinností popsat svůj život a nezmizet navždy v hodině své smrti. Jestliže je život jednoho každého z nás, i člověka nejméně zajímavého, hoden obsáhlé knihy, pak toho snad můj život zasluhuje, to jsem slyšel ze všech stran. A proto prosím čtenáře, který by se snad pohoršoval nad tím, že jsem o sobě vyprávěl v této knížce, aby pokládal tento začátek za mou pokornou a upřímnou omluvu.

DĚTSTVÍ

Začnu od Adama. Narodil jsem se 7. dubna roku 1889 v Rokycanech jako sedmé dítě manželů Antonína Mikoláška a jeho ženy Barbory, rozené Petrové.

Tatínek, stejně jako jeho otec František, pocházel z Chomutova, kde byl dědeček zaměstnán jako zahradník na zámku nějakého hraběte, jehož jméno jsem už dávno zapomněl. Když se můj otec u svého tatínka vyučil, vydal se, jak bylo tehdy chvalným zvykem, do světa na zkušenu. Svět, to tentokrát znamenalo v zahradnictví hlavně Německo, kde bylo umění zahradní architektury a vše, co se zahradnictvím souviselo, na veliké výši. Musím přiznat, že můj tatínek byl vlastně více Němec, neboť česky nejenom špatně mluvil, ale číst ani psát se vůbec nenaučil. Jistě byli můj dědeček i jeho žena Rosalie Češi, taky můj tatínek česky cítil a všechny děti – bylo nás dohromady třináct – dal česky vychovávat, ba dokonce nás všechny posílal do Sokola, ale německé prostředí v Chomutově, naprostá hospodářská závislost na německé vrchnosti, učednická léta v Německu, to vše musilo zanechat mocné stopy v jeho životě, zvláště když si uvědomíme, že neměl příčiny Němce nenávidět, neboť se stýkal hlavně s Němci svého oboru, s těmi, kdož se zabývali květinami a ovocným stromovím, prostě přírodou, tedy vesměs s lidmi dobrými. A tatínek stejně jako já nikdy nerozlišoval lidi podle toho,

jakým jazykem mluví, zda česky, německy nebo zulukafersky, ale podle toho, zda je to člověk dobrý, nebo není.

Tatínek měl ještě bratra Josefa, který byl také zahradníkem a který zemřel v Trnovanech na hraběcím zámku. Měl syna téhož jména: ten vystudoval a stal se učitelem, ale padl, chudák, za první světové války, takže z této větve nezůstal nikdo.

Maminčin rod jsem pokládal vždycky za mnohem zajímavější. Moje maminka byla nejenom pevnou, spolehlivou páteří celé početné rodiny, ale i jako člověk jistě zajímavější než můj otec. Byla to žena pozoruhodná, silná, statečná, ve skutcích i myšlení nesmírně poctivá, a hlavně věčně mladá, bezmála až do posledních dní svého předlouhého věku. Hned zde, na začátku svého vyprávění, musím říct, že když jsem, sám už starý člověk s bílou hlavou, stál nad mrtvou maminkou, připadal jsem si jako osiřelý, polekaný chlapec, jakoby opuštěný a vydaný napospas divokému víru života. Tak silná to byla žena.

Narodila se v Plzenci, kde byl její otec velkostatkářem a asi třicet let starostou. Na velkostatku říkali „U Fáberů“. Pánbůh jim hodně požehnal, třináct nebo dokonce čtrnáct dětí bylo. Měli mnoho lánů, veliké lesy, čtyři páry koní. Vedlo se jim dobře do té doby, dokud si s mým dědečkem zle nezahrála spekulace právovárečných pivovarů v Plzni. Různí plzeňští peněžní žraloci potřebovali nějaký nový příliv peněz, sháněli nové právovárečníky. Dědeček se dal nalákat, a když celý podnik zkrachoval, přišel o všechno. Maminčina teta, rozená Lorová, vdaná ve mlýně Příkosci u Mirošova za mlynáře Houera, ztratila skoro v téže době, kdy můj dědeček přišel na buben, jedinou dceru, která se utopila v rybníce. Jednak aby nebyli tak sami a opuštěni, jednak aby postižené, dětmi přespříliš obdařené rodině

trochu pomohli, vzali si Houerovi moji maminku jako schovanku k sobě. Tehdy bylo mamince dvanáct let.

Maminčin tatínek vydržel ten tvrdý náraz osudu jen šest let. Trápil se tak, že se už nikdy nevzpamatoval a v smutku a trpkosti umřel, z velkostatku vyhnán a bezmála o žeb-rácké holi. Nebyl to tenkrát v Plzenci případ ojedinělý. Mnoho rodin bylo plzeňským krachem postiženo, ba ně-kteří lidé si v zoufalství z toho vzali i život.

V této souvislosti vypravovala často maminka o svém dědečkovi, otci jejího nešťastného tatínka, který ve svých šedesáti letech oslepl, ale žil potom ještě třicet osm let, jenom dva roky mu chyběly do stovky. Byl i jako slepec tak chytrý, že když všem nešťastným právozářníkům mizely majetky pod rukama, zachránil dědeček aspoň svůj výměnek a asi dvacet strychů pozemků. Odepřel podepsat nějaké listiny, jejichž znění se mu zdálo podezřelé, a tím unikl osudným následkům klamných vidin obrovských dividend. Tak mohla babička na troskách někdejšího ma-jetku přece jenom při usilovné dřině vychovat všech tři-náct dětí. Pivovar projevil nešťastníkům aspoň tu milost, že dal vyučit dva dědečkovy syny a pak je zaměstnal. Jeden z nich měl velmi dobré místo jako pivovarský strojmistr. Slepého dědečka měla maminka velice ráda. Často vypra-vovala o tom, jak dědeček viděl, to jest slyšel, první vlak, který jel od Plzně ku Praze. Když je kovová obluda mījela, křičel: „Vždyť to hučí jako čert, jednou budou ti čerti lítat i v povětří!“ Splnění svého proroctví se bohužel nedočkal. Zemřel, aniž kdy slyšel letadlo.

Když teta Houerova umřela, vzali si mou maminku pří-buzní ve Štáhlavech. Jmenovali se Sekyrkovi a vedlo se jim dobře. Měli malý pivovar. Maminka vypravovala, jak často musili vypustit do kanálu třebas i padesát hektolitrů piva, aby nemusili platit pokutu, když k nim náhle v noci vpadla

kontrola z finančního úřadu. Maminka sem šla vlastně do služby a sloužila tam až do své svatby.

I ten sňatek byl z její strany hodně statečný čin. Ženich, můj tatínek, třebaže člověk hodný, byl přece jen o čtvrt století starší a kromě toho dvojnásobný vdovec. S první manželkou měl jedno dítě, které brzy zemřelo, ale s druhou měl už čtyři. K těm se maminka přivdala a také je řádně vychovala, třebaže otci dala dalších devět dětí. Poslední její dítě, můj bratr Alois, se jí narodilo, dokonce když už překročila padesátku. Jenom čtyři děti umřely malé, dodnes nás žije pět.

Z mamčiných vypravování se mi vždycky líbila nejvíc příhoda o bratrech Janečkových. Tito dva bratři, prý krásní, kudrnatí chlapci, studovaní, velmi nadaní, se najednou, bůhvíproč, stali loupežníky. Řádili hlavně kolem Radyně. Četníci je honili po celém kraji, ale bratři se v obratném převleku vyskytli náhle třeba na nějaké taneční zábavě, vytancovali se a zase zmizeli. Byli asi stíženi nějakou strašlivou duševní nemocí, neboť když potkali v lese mladou ženu, pověsili ji na strom, vypíchali jí oči, vyřezali jazyk a rozpárali břicho. Mužům neudělali nikdy nic. Takto napáchali v kraji mnoho vražd a celé okolí bylo polomrtvé hrůzou, hlavně ovšem ženská část. Maminka nesla jednou na svatou Kateřinu, 24. listopadu, z mlýna Příkosce domů výslužku a musela jít s nůši na zádech tři hodiny mirošovskými lesy, v nichž právě oba bratři řádili. To se rozumí, že měla náramný strach. Jak tak jde lesem, vidí najednou proti sobě kráčet dva snědé chlapy. Nerozmýšlela se ani vteřinku, shodila nůši a prchala stranou do lesa, až udýhána doběhla k fořtovně. Fořt se hned sebral, vzal pušku a hajdy za loupežníky. Janečkovi byli ovšem pryč, ale u nůše nechali lístek: „Bylas hezká, nemusela ses nás bát.“ Což o to, maminka opravdu hezká byla, ale přece

jenom o podobné známosti nestála, zvláště když věděla, že loupežníci zavraždili mnoho děvčat stejně hezkých.

Bratři dali vždycky asi dva nebo tři měsíce pokoj a potom spáchali rychle za sebou několik nových vražd. V mlýně Příkosci, kde maminka bydlela, se několikrát schovali, když byli pronásledováni četnictvem. Domácí lidé je ovšem nemohli odmítnout, jinak by hned měli červeného kohouta na střeše, ne-li něco horšího. Maminka si velmi dobře pamatovala, jak jednou četníci prohledali celý mlýn, prošťarali celé hospodářství a pořád říkali: „Tady přece stopa končí, tady někde musí Janečkovi být!“ Byli, ale dobře schovaní. Vždycky něco slíbili za tuto pomoc, ale teta všechno odmítala; dobře věděla, že cokoliv by přinesli, všechno by bylo nekalého původu.

Konečně se vydala bezmocnému četnictvu na pomoc celá plzeňská posádka, obklíčila lesy a kruh se počal svírat. V lesích je hrad Radyně, stojící na vysokém kopci, pod ním pak byla cihelna. Tam je konečně dopadli. Když na ně četníci narazili, oba bratři spali tvrdě na šalandě cihelny, hlavy na loktech. Ačkoliv měli u sebe zbraně, byli tak rychle spoutáni, že se ani nezmohli na odpor. Byli odsouzeni na smrt a v Plzenci se konala veřejná poprava na náměstí. Bylo to někdy kolem roku 1870. Maminka se byla na popravu podívat a hleděla na tu smutnou událost z okna. Když oba bratři, provázeni farářem, kráčeli pevným krokem k šibenícím, přiskočila k nim jejich maminka, která se taky přišla podívat na smrt svých synů, a volala: „Moje děti! Moje děti!“ Vždycky, když maminka líčila tuto popravu, říkal jsem si, že vraždit lidi je sice hrozné, ale popravovat je, to je snad ještě hroznější, především proto, že se tím vůbec nic nespraví.

Popravou těchto ničemníků opravdu jako by pominula jejich zlá pověst. Z Janečků se stali v očích lidu bezmála

hrdinové, noví Jánošíkové, kteří brali bohatým, aby chudým dávali. Potkají žebráka, zahrnou ho bohatstvím. Jsou to hlouposti, ale přece jenom je vždycky něco krásného na tom, připisovat velkému hříšníkovi po jeho bídném konci šlechetné, velkomyslné skutky. Jako by se lid nemohl smířit s myšlenkou, že někdo může být jen a jen špatný. Vyšla potom o nich celá kniha.

Jednou viděla babička v Plzenci císaře Františka Josefa. Naštěstí uměla trochu německy, a tak mohla odpovědět na otázku jednoho z generálů, zda je voda u zahrady hluboká a zda je možno ji s koňmi přebrodit. Babička ochotně odpověděla, že by bylo lépe, kdyby to objeli, že je tam dosti hluboko. Při této příležitosti ji jeden z generálů požádal o sklenici pitné vody. Utíkala pro vodu a přitom si podle fotografie vzpomněla, že mezi generály je císař pán. Za přinesení dostala na památku zlatý peníz. Ještě dlouho se za nimi dívala, když se přes její varování vydali přes vodu. Pak ji lidi dodatečně upozorňovali, že již podle toho mimořádného troubení mohla poznat, že je přítomen sám Franz Josef.

Maminčina večerní vypravování, to jsou vůbec mé první vzpomínky. Maminka vždycky večer pletla punčochy nebo zašívala a přitom vykládala nám dětem o starých časech. I tatínek poslouchal nebo četl *Prager Tagblatt*, kdežto maminka čítávala *Národní politiku*; ale vždy jenom v neděli odpoledne. Když tam našla něco zajímavého, hlavně o nemocech nebo neštěstích, četla nám to potom nahlas a s otcem si pak o tom vypravovali, často s velkým údivem. Dobře si vzpomínám, že když četla něco o rakovině, oba se s otcem křížovali: „Od té nemoci nás Pánbůh ochraň!“

Tatínek také moc rád vyprávěl, jak šel s pinglem přes rameno vandrem do Německa. Dbal, abychom se jako děti už od dvou let učili modlit. A tak když mi byly dva roky, uměl

jsem už *Andělíčku, můj strážníčku*. Ve čtvrtém roce *Otče náš*, v šestém *Vater unser*, potom *Věřím v Boha*. Modlit jsme se museli vždycky před snídaní, a než jsme šli spát. Velmi často nám otec vštěpoval čtvrté přikázání. Ráno jsme mu musili říct „Guten Morgen“, kdežto mamince „Dobré jitro, maminko!“ Vždycky, když se blížily tatínkovy narozeniny, žily jsme my děti v napětí stále se zvyšujícím, protože každý z nás mu chtěl dát nejlepší dárek. Na to jsme si už dlouho šetřili a jeden před druhým jsme se snažili zatajit, co pro tatínka připravujeme. Tak já jsem mu koupil pět paklíčků tabáku po čtyřech krejcarech, neboť rád kouřil. Některý z bratrů mu dal gibsovku s dlouhým náústkem nebo doutníky Kuba. Tatínek pak chodil po zahradě, bafal a liboval si, že nikdy, co je živ, si tak báječně nezakouřil. My děti jsme se div nezbláznily blažeností. Chudák tatínek musil jistě vždycky přemýšlet, jak všech dárků užít, i těch naprosto zbytečných, aby každý, i ten nejmenší z nás, byl přesvědčen, že jeho dárek se otci hodil nejvíc. Tatínek to vždycky dovedl. To se rozumí, že o tak slavnostním dnu jsme se všichni svátečně oblékli a předstoupili před tatínka jako vojáci před generála. U nás – ostatních – se však slavily jenom svátky, narozeniny ne. Tyto gratulační výpravy stejně jako modlitby vedl vždycky nejstarší z nás, ale někdy výjimečně také nejmenší, s říkankou tehdy obvyklou: „Já malé poupě... já se za tě pomodlím.“ Potom jsme jeden za druhým políbili tatínkovi ruku. Pak byla snídaně, ovšem slavnostní, to jest buchta s dírou, jak jsme říkali bábovce. Hned po té slávě jsme si všichni museli začít šetřit, aspoň já, protože na tatínkův nebo maminičin svátek a na Vánoce praskly vždycky do posledního halěře všechny mé úspory.

Jednou jsem si dával všechny úspory do květináče pod hlínu, aby se mi neztratily, ale naneštěstí tento květináč, to jest kytku, která v něm byla, tatínek prodal, a tak jsem

o všechny úspory přišel. Měl jsem tam pro kluka skoro celý poklad: 1 zlatý a 30 krejcarů. Tatínek ovšem poklad prodal i s květinou za 13 krejcarů nějaké ženě z venkova. To jsem zjistil opatrně od maminky, nic jsem však neřekl. Trápil jsem se tím tak, že to maminka brzy zpozorovala, a když se mě pořád vyptávala, proč jsem tak divný, svěřil jsem se jí v pláči s tváří na jejím klíně, co se stalo. Litovala mě, ale hned řekla, že se otce nesmím ptát na jméno a adresu té paní, která byla z nějaké okolní vesnice, že by se moc zlobil, že před ním mám takové tajnosti.

Bude vám asi všem divné, proč jsem si dával ty krejčárky zrovna do květináče. Byly to špatné zkušenosti, které mě k tomu donutily. Stalo se mi totiž několikrát, že když jsem pln blaženosti nesl do nějaké skrýše další úspory, našel jsem ji prázdnou. Některý ze sourozenců „v případě potřeby“ si moje jmění vypůjčil, ovšem bez úroků na věčnou oplátku. Podezíval jsem nejvíc staršího bratra Pepíka, protože se z něho stal náruživý hráč v rokycanském Monte Carlu, to jest v uličce Na psince, kde kluci hrávali hru zvanou „čára“, v níž se bohužel často házelo mými uspořenémi krejčary. Také jsem zjistil, že se dokonce o můj kapitál hrávala ve vrbičkách u řeky pod strání hazardní karetní hra zvaná „černá bába“. Jak je vidět, měl jsem s tím uschováváním veliké potíže. Maminka mi rozuměla, vždyť mě s určitou mateřskou pýchou vydávala za „střádálka“, což o žádném z mých sourozenců opravdu říct nemohla. Také mi hned po té katastrofě s odneseným květináčem sama navrhla, abych si spořitelnu přeložil do její almárky v kvelbu.

Maminka ještě ke stáru vzpomínala na různé příběhy týkající se mé šetrnosti i na takové, na které jsem sám už dávno zapomněl. Vždycky říkávala, že jsem byl zvláštní dítě, které chtělo všechno rozdat a stále se snažilo někomu

něco koupit. Často mi připomínala příběh paní Anny Holé. Ta k nám chodila do zahrady každý den nakupovat s nůši na zádech a košíkem v ruce: vysoká, asi pětadesátiletá žena, chatrně oblečená a udřená. Vypadala tak, už když jsem byl docela maličký, a dodnes vidím její kulatý obličej, jehož pleť neztrácela přes všechno její lopocením jemnost. Byla to vdova, která po Rokycanech roznášela dům od domu paničkám zeleninu a květiny a tak živila své tři děti: Josefa, Annu a Šebestiána. Bydlela v ulici u Benetků, kde měla světničku obrácenou oběma okny k potoku vždy vzorně uklizenou. Nejvíc se mi líbila její povaha. Byla dobrosrdečná, o děti se starala vzorně, zcela sama, a třebaže byla jistě z nejchudších, ještě dovedla i z toho mála dát chudším, než byla sama. U nás ji měli všichni rádi a vždycky jsme se těšili, když k nám odpoledne přicházela zaplatit, co odnesla, a znovu objednat. Při kafičku dala se vždy do vyprávění o tom, co se na svých pochůzkách dověděla, a musím říct, že to bylo vypravování tak důkladné, že jsme věděli od ní začerstva, co se v Rokycanech šustlo, protože na své pochůzce se všechno dověděla. Byly to nejdokonalejší živé noviny a my byli díky ní nejinformovanější rodinou ve městě. Věděli jsme, nejen co mají na děkanství k obědu, ale i kdo komu byl během včerejší noci nevěrný a jaké následky to ráno mělo.

Avšak osud se paní Holé neodvděčil zrovna dobře. Ačkoliv svoje děti vypiplala opravdu příkladně, na stará kolena zůstala sama, když se rozběhly do světa. Pamatuji se, jak se k stáru musila přestěhovat do vlhké malé místnůstky s oknem na dvůr, kde ke všemu bránila pavlač i přístup světla. Tam lehávala, trápena revmatismem, a nakonec v bolestech už jen očekávala hodinu, kdy ji smrt vykoupí z toho neradostného života. Snášela to však s odevzdaností a se stejnou hrdostí, s jakou kdysi dovedla odejít ze

služby na zámku, jak nám vždy vyprávěla. Sloužila kdesi na zámku jako kuchařka a byla jak u panstva, tak u spoluměstnanců velmi oblíbená. Ale jednou ji napadlo, že je hrozně nespravedlivé, když pan baron a paní baronka musí dostat na tabuli jenom to nejlepší, a ona, kuchařka, pokojská a lokaj jen to, co zbylo. Vždycky prý si myslila: „Co vy, bando, vy se budete cpát, a my jenom zbytky? A to ne!“ Obávám se však, že si to pokaždé jen nemyslela, nýbrž že to také často řekla nahlas. To se ovšem panstvu doneslo, zavolali si ji, aby jí vyčinili. Její služba na zámku skončila tím, že v kuchyni řízla sběračkou o stůl a řekla: „A hergotsakra, tak vy takhle?“ A na hodinu odešla. Stejnou rozhodnost projevila, když jednou proklela rokycanského starostu přímo na ulici. Náhodou jsem se k tomu nachomýtl, protože mě právě poslal tatínek k Hájkům pro pivo za čtyrák. Žádala tehdy starostu o nějakou obecní podporu jako vdova, a když ji odbyl, proklela ho a volala na boží soud. Vzpomínal jsem na tu kletbu, kdykoliv jsem starostu viděl, a nejvíc když měl po letech skutečně velmi zlou smrt.

Paní Holou jsem měl hrozně rád také proto, že mně ze všech dětí nejvíc přála, když k nám chodívala. Vidím ji jako dnes, jak na mě mrkávala, aby to druhé děti neviděly, a něco dobrého mi vždycky podstrčila, nejčastěji bonbonový špalek na cucání. Hlavně dbala, abych si to nechal a nedával to nikomu. Vzpomínám si také dobře, jak jsem jako malý kluk v kalhotkách s rozparkem vzadu běhal po naší zahradě, vybíhal z ní postranní uličkou U psinky k padrťskému potoku, kde ovšem bývalo velmi málo vody. Přeběhl jsem obecní louku, překročil potok a utíkal po louce podle vrbin, kolem kapličky u silnice vedoucí k Oseku, až jsem doběhl ke Kalvárii, a teď honem do hluboké jeskyně, kde jsem se vrhl pod Kristův kříž,

abych pohladil jeho studené nohy a svěřil mu nějakou svoji bolest, třeba když jsem dostal doma výprask a podobné trampoty dětského věku. Také jsem mu děkoval za dobro, když mi třeba hokyně, paní Fořtová, dala něco na cucání nebo když si se mnou na zahradě hrával veselý mistr kominický, pan Hovorka, člověk jinak vážný a ušlechtilý, otec čtyř hodných synů a dvou krásných a velmi inteligentních dcer. Jako dnes ho před sebou vidím, s velkým dobráckým nosem, jak mě honí z legrace po zahradě. Paní Holou, paní Fořtovou a pana Hovorku jsem měl z celých Rokycan nejraději. Dodnes jsem rád, že jsem měl příležitost alespoň paní Holé se už jako kluk odvděčit. Když na sklonku svého života ležela nemocná a opuštěná, přinášel jsem jí vždycky něco teplého do žaludku, nanosil uhlí a dříví a vůbec jsem se snažil být užitečný, pokud takové dítě může užitečné být.

Moje toulky v přírodě se nekončily vždycky radostně. Vzpomínám, že jsem si mockrát namočil v potoce kalhoty, a to pak maminka pokaždé poznala, že jsem byl v jeskyni u Ježíška. Zlobila se naoko, kde jsem to coural ve vodě, ale vždycky, když jsem ji ujistil, že kalhoty brzo uschnou, uznala to a pohladila mě po vlasech.

V pátém roce jsem začal chodit do školky, kašička se jí říkalo, učili nás tam slečny Tichá a Škorpilová, obě sice učitelky přísné, ale laskavé a soucitné, skoro jako moje maminka. Pamatuji, jak jsem byl šťastný a jak pyšný, když nás slečna Tichá vyváděla ze školky v budově u kostela, kde byla také dívčí obecná škola, a vedla mě za ruku. To bylo pro mě velké vyznamenání. Snažil jsem se odvděčit oběma slečnám učitelkám tím, že jsem jim nosil květiny, které jsem si vyprosil od tatínka. Slečna Tichá bydlela na náměstí v domě U Šlesingrů, kam jsem hrozně rád chodil. Její rodiče byli ke mně velmi laskaví, otec byl ředitelem dívčí

měšťanské školy a paní nikdy nezapomněla na nějaké to cukrovíčko.

Květiny jsem ovšem nenosil jen slečnám učitelkám. To už ráno o páté hodině jsem utíkal do stráně za naší zahradou, natrhal tam fialky, uvázal přes dvacet kyticek a běžel za maminkou na trh, kde jsem je dal na hluboký talíř s vodou. A maminka je vedle ostatního prodávala „Jeníčkovi“ po jednom dvou krejcarech a já měl tehdy velikou radost, jak dokáže prosperovat pětiletý obchodník. Moje radost neznala mezí, když mě za takto vydělané krejčárky maminka oblékala.

Onoho roku, kdy jsem končil mateřskou školu, padl otcův svátek na den, který mi nevymizí z paměti. Začátkem června roku 1894 několik dní vydatně přšelo a nakonec se nekonečný déšť změnil v průtrž, která opět přešla v dlouhý liják. Protože už bylo deštivo celý květen a země byla nasáklá jako houba, přihnula se nenadále na Rokycany pohroma. Na Rožmitále se protrhla hráz velkých padrtských rybníků, které dávaly vodu našemu potoku, a náhle proletěly se strašlivým hukotem celým údolím ničivé vodní spousty. Tatínek měl čtyři strychy zahrady u padrtského potoka. Z jedné strany silnice, z druhé koryto potoka. Byl jsem tehdy zrovna ve školce, když pro mě přišel hasič, pan Liška, a odvedl mě k našim známým Křišťůfkovým, kde jsem byl dva dny, než voda opadla, takže jsem se mohl vrátit domů. Když jsem se přibrouzдал k domovu, viděl jsem smutnou podívanou. Zelinářská zahrada – otcova pýcha –, pečlivě pěstěná půda, na které se dřel tolik let od rána do noci, byla proměněna v bahniště, všude kolem se válely leklé ryby, kusy odplavených prken, keře vyrvané z kořenů. Zmatená, truchlivá poušť, nade vším pak se vznášel odporný puch bahna. Na zahradě zůstaly ještě tři rybníčky, veliké asi jako rozsáhlý pokoj.

Zrovna chvíličku potom, co jsem přišel, stal jsem se svědkem příhody, která na mě působila ještě silněji než povodeň sama. Tatínek byl docela zoufalý, a nebýt statečné maminky, která ho vesele utěšovala a povzbuzovala, snad by si byl opravdu zoufal, neboť se stal náhle žebrákem. Tohle zrovna k svátku! Držel mě právě v náručí, hledě vytřeštěně na tu zkázu kolem, protože ještě nevěřil vlastním očím, když k nám po prknech položených na silnici opatrně kráčely dvě dámy, které jsem dobře znal, neboť jsem k nim nosíval rané ředkvičky a jinou zeleninu. Byla to baronka Fitzová a paní Ringlová, dvě nejzámožnější, a proto tehdy nejpřednější dámy z celých Rokycan. Muž paní Ringlové, Hugo Ringel, byl generálním ředitelem nějakého celulózového koncernu a měl v Rokycanech velký dům; manžel druhé paní, baron Fritz, měl v blízkém Mirošově uhelné doly. Tatínka znaly obě dámy velmi dobře, protože jednak zakládal kolem jejich sídel park, jednak od něho stále braly zeleninu a mohly dobře sledovat, jak jeho podnik prospívá. Tatínek s nimi prožil jako zahradník všechny jejich nejsvětlejší i nejtemnější chvíle. Když se vdávaly dcery, bylo potřeba květin, květin a dalších květin, když Fitzům nenadále umřel mladý syn Hugo po třech dnech marného zápasu se zápalem plic, zase květiny, kytice, věnce, výzdoba rakve a potom hrobu – to vše bylo dílo tatínkovo. Takový zahradník se účastní života nejedné rodiny od první kytičky položené k nožkám novorozeněte až po věnec se smutečným flórem, nad nímž stojí v zadumaní opuštěná stařenka, které zbyly od té chvíle už jenom vzpomínky.

Baronka Fitzová byla tehdy ještě ve smutku po svém milovaném Hugovi. Pamatuji se, jak mě tatínek postavil na prkno přes silnici, jak šel naproti oběma dámám, za nimiž stál sluha, jak se hluboce uklonil a líbal jim štíhlé

ruce, uctivě si přidržuje klobouk. Tehdy byl takový mrav, to nebyl žádný projev otrocké poníženosti. Slyším dodnes, jak tatínek říká, že by se raději utopil, než se dočkat pohledu na takové neštěstí. Obě dámy ho utěšovaly, aby si nezoufal, že příčinnivý člověk se brzy vzpomene z každého takového božího dopuštění. Zkrátka a dobře mu obě přinášely ve vkusných plátěných pytlících po dvou tisících zlatých. Ne jako půjčku, ale prostě darem, daly mu ty čtyři tisíce, aby si zničený podnik znovu zařídil. Byly to šlechtičny, dokonce Němky, které češtinu směšně komolily, ale nemohu si pomoci, dodnes cítím ten úžas a dojetí jako mráz v zádech, kdykoliv si na ten den vzpomenu. Tatínek se pokusil něco zakoktat, ale vydraly se mu z hrdla jen jakési neartikulované zvuky a z očí se mu vyřinuly slzy. Paní baronka se nade mnou sklonila, hladila mi ruku a říkala: „Jeníčku, přišel si k nám dnes pro nějaké cukrovíčko!“ Potom přistoupil sluha, který stále dával pozor, aby dámy nesklouzly z prkna a skládal další poklady, tentokrát zase pro maminku: spoustu šatů, zejména krásné sukně a kabátky, zástěry a jiné věci.

Nu, my děti jsme se ovšem hned staraly, jak užít taky dobrých stránek povodně. Byly tu ty rybníčky; co s nimi? Především jsme kluci i holky z bahna vytahovali rybičky, pokud se ještě trochu hýbaly, a pouštěli je zase do vody. Ale co se nestalo! Prkna byla velmi úzká a celkem krátká: vzali jsme je z pařeniště a dali jednou polovinou na trávník a druhou na vodu. To se ví, že to nemohlo dlouho trvat a všichni, co jsme byli nad vodou, jsme také do ní spadli. Bylo tam dost hluboko, zcela určitě jsem nestačil a vím, že jsem už polykal andělíčky. Ale ani dnes si už nemohu vzpomenout, jak jsme se dostali ven. Je to zcela pochopitelné, protože jakékoliv dumání o tom přehlušila obava z toho, co bude. Koukal z toho jen a jen výprask. Chvilku jsme okouněli na břehu

mezi keři, ale nakonec jsme museli před tatínka. Ten nám také spravedlivě nařezal, ale tentokrát už to nemělo ten důraz: nyní viděl budoucnost už zase v jasnějších barvách a byl to zase ten starý dobrák jako dřív.

Nešťastné následky povodně minuly docela brzo. Kdo byl tehdy pilný a snaživý, nemohl dlouho nuzovat. Je pravda, že příjmy a platy byly nízké, ale všechno bylo tak laciné, že se tomu dnes ani nechce věřit. Žilo se pohodlněji a snadněji tomu, kdo nekoukal tak moc na délku pracovního dne. Bída ovšem byla taky, hlavně v odlehlých dědinkách, v kopcích, stranou cest, kde se někteří drobní chalupníci, zejména v zimě, protloukali všelijak.

Naše maminka měla úžasnou spoustu práce, nejen s vařením a s námi dětmi, ale chovala ještě ve chlévě dobytek a také mnoho drůbeže. Mohu o tom podat nejlepší svědectví, protože jsem jí často pomáhal hned brzy ráno dojit nebo jsem zaháněl husy a kachny na vodu. Daleko horší to bylo večer, když jsem je musel z vody dostávat. Nejvíc jsem nadával na kachny, které se pokaždé zacouraly po potoce až za valchu pod klabavskou strání.

Každou sobotu ráno zabila maminka jednu husu a mým úkolem bylo druhého dne ráno donést k Ringlům na talíři, přikrytém bílým ubrouskem, velká husí játra. Velká byla vždycky, protože maminka je na noc máčela v mléce, a dokonce už při krmení dávala husám pít trochu mléka. Tato posílka mi vynesla nejen pohlazení od milostivé paní, ale i cukroví a zlatku pro „našeho Jeníčka“.

Vzpomínám si také, že maminka si nedala pokoj ani večer, kdy buď zašívala, nebo drala peří s paní Holou; ať už dělala cokoliv, zahálet jsem ji nikdy neviděl. Myslím, že tuhle vlastnost mám po ní.

Už jako čtyřletý jsem chodil na naši zahradu, na luka na druhém břehu padrtského potoka a pak ještě dál do

okolí a stále jsem se zabýval kytičkami a bylinkami. Pozoroval jsem je i trhal, svazoval do kytiček a vil z nich věnečky. Brzy mi maminka začala vykládat, že některé bylinky mají léčivou moc. A ještě než jsem začal chodit do školky, už se, chudák, musela bránit, když jsem jí po každém návratu ze svých toulek po lukách říkal: „To ti uvařím, abys byla zdravá.“ – „Ale vždyť já jsem zdravá!“ – „Tak abys byla ještě víc zdravá.“ Nikdy mi nezkazila radost a vždycky se z toho musel uvařit čaj. Musím potvrdit, že oba rodiče si velmi potrpěli na různé bylinné odvary. Byla to rodinná tradice, neboť sami se to naučili již od svých rodičů. Moje snaha pomáhat vyvrcholila tehdy, když stonala naše kráva. Přinesl jsem nějaké kytičky a přes všeobecné veselí všech jsem se urputně domáhal, aby to krávě uvařili, že jí to určitě pomůže.

Když mi bylo šest let, začal jsem chodit po domech s ředkvičkami. Ty byly u nás už koncem února, protože otec dal půdě doslova všechno, co potřebovala, zrovna se s ní mazlil. Zvláštní pozornost věnoval tomu, abychom měli co nejvíce a nejlepšího hnoje. Brali jsme jej z pošty, kde měli pět párů koní. Tatínek vždycky strčil dva šestáky vozkům a ti už věděli proč. Hodně podestýlali, a hnoje tak bylo hodně. Stávalo se, že často večer zaklepal některý z nich na okno: „Pane Mikolášku, přijďte si pro hnůj, už se nemá kam dávat.“ A tu si nejstarší bratři s otcem přivstali už před svítáním a při ranním rozbřesku už byly tři fůry na zahradě. Nebylo divu, že zelenina se pak ze země jen hrnula. Už na svatého Josefa jsme mívali krásný salát a rozkvetlé okurky.

Když se blížila doba ředkviček, pletl otec z černého vrbového proutí košíčky, radost pohledět. Do těch košíčků se dalo dvacet ředkviček, musely být ovšem vybrané, ocásky se uřízly, kol dokola se rozprostřely lístky, takže ředkvičky

tam ležely jako na zeleném polštářku. Celá ta nádhera stála pět krejcarů svazek. Ovšem bochník chleba stál tehdy dvatřicet krejcarů a naše rodina potřebovala denně nejméně bochník, často ovšem i několik.

V jedenáct hodin jsem přiletěl ze školy, sebral připravený košíček s ředkvičkami a už jsem utíkal. Tatínek mi dával dva krejcarý z každé zlatky: dvouprocentní provizi, řeklo by se dnes. Ty krejcarý jsem pečlivě strádal, abych si mohl koupit nějakou drobnost, později dokonce i botky či klobouček. Měl jsem už svá místa, kam jsem pravidelně s ředkvičkami chodil: k Ringlům a Fitzům především. Tam vzali vždy tři až čtyři svazečky, celkem za dvacet krejcarů, což pro mě znamenalo krejcar za jedinou cestu, a k tomu ještě cukrovíčko. Chodil jsem po té ředkvičkové pouti jako stará bába s pytlíčkem kolem krku, tam jsem si vždycky strkal cukroví, protože jsem toho tolik prostě sníst nemohl.

Žila v Rokycanech také nějaká rodina Salzmannů. Byl to ředitel železáren. U těch byla vždy náramná noblesa, kterou pěstovala zejména dcera. Tam jsem také vždycky utíkal. Měli kuchařku Tóny a ta, jak mě viděla, hned spustila: „Milostpaní, je tady Jeníček s ředkvičkami.“ A nato paní hned vznešeně: „Tóny, dala Jeníčkovi kousek cukroví.“ A podobně, i když méně nóbl, se pytlíček naplňoval i jinde. Když jsem přišel k panu továrníku Depplovi, majiteli koželužny, musil jsem trochu lámat němčinu, protože to byl Němec. Stačilo mně k tomu těch pár slov, která jsem uměl od tatínka. Ten nás sice nikdy nenutil, abychom se snažili německy mluvit, ale často říkával: „Učte se německy, nikdy toho nebudete litovat.“

Ostatně mně ta němčina od začátku dost šla. Pamatuji se, že když jsem doma dělal nějaký německý úkol ze školy, tatínek, který nade mnou sedával, často říkával: „Kluku

sakramentská, ty jsi s tím hned hotov.“ Jako teď vidím před sebou další zastávky na svém ředkvičkovém putování. Bylo to u Kopeckých, rodiny přednosta okresního soudu, kde měli dvě dcery, obě učitelky, Márinku a Aninku. Rodině vévodila dáma mohutné postavy, krásná a vznešených zvyků, vždy s vlečkou a několika sukněmi – jejich matka, která se vším lišila od pana přednosta, maličkého přihlouplého pána. Oba ale byli velmi hodní. Zazvonil jsem: „Rukulíbám, milostivá paní!“ A už jsem měl před pusou její ruku k políbení. „Jeníček přinesl ředkvičky. To budou mít zase kanárci zobáníčko,“ pravila a vedla mě do kuchyně. „A kolikpak jich vezmeme, milostpaní?“ ptala se kuchařka. „Co kdyby šest?“ „No tak dobře, šest,“ rozhodla důstojně milostpaní a stejně důstojně šla do kredence pro cukroví do pytlíčku. Ředkvičky brali hlavně kvůli kanárkům, kterým dávali lístečky. U nich jsem dostával nejen do pytlíčku, ale i zvláštní příděl na talíř. „Ale tady na tom talíři, to musí sníst, Jeníčku, hned,“ říkávala paní přednostová, „já už ho znám, nacpe si to do pytlíčku a pak to všecko rozdá.“

Od Kopeckých už jsem pelášil k panu řediteli Srbovi, to byli také hodní lidé, moc se mi líbila jejich dceruška, která měla krásný hlas, takový jemňoučký a fajnový. „To je hezký chlapeček, šel, Jeníčku, šel,“ říkávala. Ale vzala vždycky jenom jeden svazeček. Byli na peníze dost opatrní. Ale dva kousky cukrovíčka jsem zde dostal vždycky. To už jsem věděl předem, kde a co dostanu.

U Hirschů, taky moc hodných lidí, jejichž dcera si později vzala budoucího zemského prezidenta dr. Sobotku, káplo zase cukrovíčko a moje provize za tři čtyři svazečky. Takhle jsem za takovou hodinu oběhl celé město. Totiž nejzáměrnější občany, protože koneckonců byly ředkvičky přepych, který si každý nemohl dovolit. „Tak kolik máš, cinká to tam?“ Cinká, maminko, cinká!“ říkal jsem, když

jsme se všichni radostně dívali, jak otec počítá na stole peníze, které jsem přinesl. Byl jsem opravdu pyšný, že ještě jako dítě pomáhám aspoň tímto způsobem rodičům hájit živobytí. Musím říct, že největší odměnou pro mě nebyly ty krejčary ani cukrovíčko, ale radost a spokojenost rodičů.

Když přišel pátek, začal jsem škemrat: „Mami, prosím tě, já ti koupím za šesták máku, uděláš buchty? Nebo vdo-lečky se skořicí? A bramborovou polívku?“ Hrozně nerad jsem měl totiž k obědu knedlíky. „Jeniček dnes platí,“ hlásil vesele otec, „jak to vypadá, budou dnes buchty.“ Ta radost platila však spíše mé podnikavosti, s níž jsem využíval svých výdělků, než tomu, že by se byl na buchty těšil. Nejedl nikdy rád jídla, ve kterých bylo droždí, nedělalo mu to dobře na žaludek. Víím, že vždycky ráno před snídaní pil asi osminku litru teplého odvaru ze zeměžluče, na kterou jsem chodíval na louku až k Božím mukám. Zato já jsem si vždy v pátek pochutnal víc než v neděli. Nejvíc jsem se však těšil na velikánské pečení, které u nás vypuklo o Vánocích a Velikonocích. Měli jsme na půdě pověšenou dřevěnou vaničku, ta se vždycky před svátky vypařila a vydrhla a pak se u nás dělaly ze třinácti až patnácti kil mouky vánočky nebo bochánky. „Děti, dávejte pozor, ať tam nespadne skořápka, protože kdo by ji snědl, mohl by dostat zápal slepého střeva,“ říkávala maminka, když vrážela dovnitř nejméně dvacet žloutků. Se zanícením jsem mamince pomáhal hlavně třít citronovou kůru a tlouct cukr v hmoždíři. Dnes se málo lidí pamatuje, zvláště ti mladší, že se cukr prodával v homolích, ze kterých se musil sekát a pak roztloukat. Po celých Rokycanech se vědělo, jak se u nás dobře vaří, a hlavně čistě. Maminka byla na čistotu hrozně úzkostlivá, a tak bylo u nás jako v laboratoři. Ale hlavně se vědělo, že se u nás zásluhou dobrosrdečného a možná i trochu lehkomyšlného tatínka rozdává tak jako